

Nr 32

Bevillningsutskottets betänkande i anledning av väckt motion om åtgärder mot missbruk av teknisk sprit.

(1:a avd.)

I en inom riksdagen väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, II: 739, av herr *Sjönell*, har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte påtala missbruket av s. k. T-sprit och begära åtgärder så att dessa förhindras i enlighet med vad i motionen anförts.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det i motionen framförda yrkandet, får utskottet, i den mån redogörelse härför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionen.

Gällande bestämmelser m. m.

Försäljningen av teknisk sprit regleras av bestämmelserna i förordningen den 26 maj 1961 om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat. Enligt 1 § denna förordning benämnes teknisk sprit, som denaturerats så att förtäring därav kan betraktas som utesluten, starkdenaturerad sprit. Sådan sprit får enligt 5 § säljas under samma villkor som gäller för drivande av handel i allmänhet. Denatureringen för starkdenaturerad sprit fastställs av kontrollstyrelsen. Tillverkare av sådan sprit är f. n. endast AB Vin- och Spritcentralen.

Kontrollstyrelsen har i ett fr. o. m. den 1 september 1966 gällande cirkulär med stöd av nämnda förordning meddelat vissa nya bestämmelser rörande teknisk sprit. Dessa innebär huvudsakligen att en s. k. T-sprit skall ersätta bl. a. röd- och blåsprit. T-spriten, som är ofärgad, består av 95-procentig cellulosaråsprit, denaturerad med 20 ml metyletylketon och 30 ml metylisobutylketon för kg.

Cirkuläret innehåller vidare bl. a. följande anvisningar och upplysningar.

Till starkdenaturerad sprit hänföres T-sprit, karburatorsprit och kylarsprit.

Denaturerad sprit får inte säljas eller utlämnas, då särskild anledning föreligger att antaga, att spriten är avsedd att användas i berusningssyfte. Den som bryter häremot straffas som för olovlig försäljning av rusdrycker.

Bihang till riksdagens protokoll 1967. 7 saml. Nr 32

På kärl, vari starkdenaturerad sprit utlämnas vid försäljning, skall — utöver vad gäller i fråga om brandfarlighet — på tydligt sätt finnas angivet uppgift om varuslaget (T-sprit etc.) och orden »Farligt att förtära».

Genom undersökningar och försöksförsäljning har T-spriten befunnits vara väl användbar i de fall, där tidigare röd- eller blåsprit använts, och den har visat sig kunna ersätta olika slag av specialdenaturerad sprit, som används för tekniska ändamål. T-sprit, karburatorsprit och kylarsprit kan av återförsäljare och förbrukare utan särskilt tillstånd inköpas i större poster hos AB Vin- & Spritcentralen.

Med hänsyn till T-sprits mångsidiga användbarhet kommer kontrollstyrelsen att i fortsättningen endast i begränsad omfattning medge att specialdenaturerad sprit inköps eller importeras för tekniskt ändamål.

För vissa tekniska ändamål är 95-procentig cellulosaråsprit och alltså även T-sprit mindre lämplig. För att tillgodose dessa behov får spritcentralen sälja även annan sprit, om den denaturerats på samma sätt som T-sprit. Sådan sprit, som inte är att betrakta som starkdenaturerad, får inköpas utan särskilt tillstånd. Dock fordras tillstånd för återförsäljning.

Beträffande sprit för tillverkning av kosmetiska och vissa andra alkoholhaltiga preparat gäller särskilda bestämmelser.

Med hänvisning till vad ovan sagts återkallar kontrollstyrelsen från och med den 1 januari 1967 med nedan angivna undantag nu gällande tillstånd till inköp eller införsel av teknisk sprit, som är denaturerad på annat sätt än T-sprit. Undantagna från återkallelsen är tillstånd avseende:

1. Sprit som är denaturerad enligt föreskrifterna i styrelsens cirkulär angående vissa alkoholhaltiga preparat.

2. Odenaturerad sprit, spritdrycker eller vin.

3. Sprit för laboratorieändamål.

4. Sprit för direkt behandling eller framställning av livsmedel, såsom ättika, ost, vanillin etc.

5. Sprit för tillverkning av läkemedel.

6. Sprit för tillverkning av disk- och rengöringsmedel, flytande tvål etc. under förutsättning att spriten i fortsättningen denatureras enligt punkt 1 ovan.

Förbrukare, som av tekniska skäl önskar bibehålla nu gällande denaturering, har att i god tid före den 1 januari 1967 göra framställning härom till kontrollstyrelsen. Som förutsättning för att framställningen skall kunna bifallas gäller att förbrukaren i tillräcklig omfattning provat sprit, denaturerad som T-sprit, och att han kan göra troligt att sådan denaturering är förenad med väsentliga tekniska olägenheter.

Införandet av T-sprit har föregåtts av en försöksförsäljning genom vissa butikskedjor, vilka endast redovisat positiva erfarenheter. Ändringen är motiverad dels av en strävan att få fram en mångsidigt användbar sprittyp

som inte är obehaglig för förbrukaren att handskas med men som ändå inte inbjuder till missbruk, dels att genom införandet av en enhetssprit underlätta producentens och återförsäljarens lagerhållning. De nya bestämmelserna om T-sprit berör inte endast de för allmänheten tillgängliga sprittyperna utan även vissa delar av industrins och hantverkets förbrukning och för att klargöra detta sammanhang skall här lämnas en kortfattad översikt över bakgrunden till ändringarna.

Fram till 1961, då nu gällande förordning om teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat trädde i kraft, gällde 1918 års förordning om handel med skattefri sprit samt en kungörelse från samma år om försäljning av rusdrycker för vissa särskilda ändamål. Fram till slutet av 1920-talet var även försäljningen av teknisk sprit till allmänheten hårt reglerad. Återförsäljarna antogs av kontrollstyrelsen. Köparna fick vända sig till systembolagen för att få inköpstillstånd. Försäljningen hos återförsäljarna avstämde årligen mot inköpstillstånden. Denna situation ändrades radikalt då den typ av rödsprit, som nu avvecklats infördes i slutet av 1920-talet. Den tidigare rödsprits roll övertogs då av blåspriten, som betecknades som enkeldenaturerad, medan den nya rödspriten betecknades som dubbeldenaturerad och fick säljas fritt enligt då gällande bestämmelser. Med undantag av vissa smärre författningsjusteringar var situationen oförändrad ända fram till år 1955, då blåspriten, efter en ändring av denatureringen också betecknades som dubbeldenaturerad och fick säljas fritt. Därefter har — utöver tillkomsten av den nu gällande förordningen, som innebar att ett flertal överflödiga detaljbestämmelser slopades — endast det inträffat att bilismens utveckling framtvingat två nya typer av starkdenaturerad (= dubbeldenaturerad) sprit, nämligen karburatorsprit och kylarsprit.

Användningen inom hushåll och hantverk samt till bilar av standarddenaturerad teknisk sprit är visserligen viktiga förbrukningsområden men den kvantitativt största förbrukningen finns inom industrin och har där hittills huvudsakligen omfattat s. k. specialdenaturerad sprit. Tillverkare av färger och lösningsmedel, tvättmedel, läkemedel samt av olika kemisk-tekniska preparat liksom ett flertal andra tillverkarkategorier är ofta förhållandevis stora förbrukare av teknisk sprit. De har av olika skäl inte kunnat använda röd- eller blåsprit, utan i stället köpt sprit, som denaturerats för det särskilda ändamålet. På grund av svårigheten att ändra sammansättningen av väl utprovade och av köparna kända produkter, har det varit svårt att förmå förbrukarna att gå ifrån en sedan länge använd denaturering. Detta förhållande i förening med att denatureringsmedlets effekt bedömts olika vid skilda tidpunkter samt att åtskilliga denatureringsmedel tillkommit under årens lopp har gjort att antalet sätt att specialdenaturera teknisk sprit successivt ökat i omfattning. Denna utveckling har lett till att specialdenatureringen blivit en arbetskrävande och betungande uppgift för AB Vin- & Spritcentralen. Kontrollstyrelsen har, som framgår av det

ovan återgivna cirkuläret, i samband med T-spritsens införande sökt förenkla denna hantering genom att med vissa undantag från och med den 1 januari 1967 återkalla alla tillstånd till inköp eller införsel av specialdenaturerad sprit. Köparna hänvisas till att använda T-sprit, eller om exempelvis koncentrerad sprit erfordras, använda sådan sprit denaturerad såsom T-sprit, vilken får inköpas utan särskilt tillstånd. Undantagen från återkallelserna gäller bl. a. tillverkare av kosmetiska preparat, livsmedel och läkemedel.

Motionen

I motionen uppges att under den tid som T-spriten funnits i handeln har konstaterats flera fall av missbruk, t. ex. i Stockholm, där ett antal fall också utretts laboratoriemässigt. Dessa undersökningar visar, att symtomen vid T-sprittförtäring inte väsentligt avviker från följdtilstånd som iakttagits vid missbruk av röd- respektive blåsprit. En observation som tycks vara genomgående är att T-spriten har något bättre drickbarhet än sina föregångare. Endast ett fåtal av de undersökta patienterna ansåg, att T-spritsens smak och lukt var särskilt motbjudande. Uppblandning med läskedrycker och t. o. m. vatten underlättade avsevärt förtäringen.

Hittillsvarande erfarenheter tyder på att missbrukare förmår dricka avsevärda kvantiteter T-sprit med verkningar såsom stark trötthet och temporär minnesförlust. T-spritsens drickbarhet synes enligt motionärens mening också i någon mån kunna bero på att den saknar färgtillsats.

Det är naturligtvis av största vikt att missbruk av T-sprit kan förhindras. Detta är inte möjligt under nuvarande förhållanden. För att begränsa missbruket kan två handlingslinjer följas. Antingen måste åtkomstmöjligheterna beskäras eller också kan T-spriten göras mindre drickbar genom tillsättande av något ytterligare preparat. Det förstnämnda alternativet synes kunna leda till administrativa svårigheter samtidigt som det lägger ett alltför stort ansvar på försäljningsställena i detaljhandelsledet. Erfarenheterna hittills tyder på att åtgärder riktade mot T-spritsens drickbarhet — t. ex. genom tillsats av ett färgat och ur smaksynpunkt motbjudande preparat — kan få avsevärd effekt.

Utskottet

I den förevarande motionen hemställs om riksdagsskrivelse angående missbruket av T-sprit med begäran om åtgärder häremot. Motionären hänvisar till att flera fall av missbruk konstaterats bl. a. i Stockholm och att T-spriten är något lättare att dricka än röd- och blåsprit, som den ersätter. För att motverka missbruket föreslår motionären att spriten tillsätts ett färgat och från smaksynpunkt motbjudande preparat.

Som framgår av den ovan lämnade redogörelsen för motiven för införande av s. k. T-sprit innebär denna åtgärd en skärpning av denatureringen för stora kategorier, som använder teknisk sprit i yrkesverksamhet, men samtidigt blir denatureringen något mindre besvärande för de förbrukare som tidigare varit hänvisade att använda i huvudsak rödsprit för tekniska ändamål. T-sprits införande har även medfört inte obetydliga fördelar från distributions- och lagringssynpunkt. Enligt vad utskottet erfarit har frågan om T-sprits sammansättning varit föremål för ingående överväganden och prövningar inom kontrollstyrelsen, som har att fastställa denatureringen.

Villkoret för att teknisk sprit skall få säljas fritt är att varan kan betecknas som starkdenaturerad, vilket innebär att förtäring därav skall anses vara utesluten. Denna bestämmelse får givetvis inte tolkas så att denatureringen måste skärpas så snart det kan visas att någon förtärt sprit, som betecknas som starkdenaturerad. Erfarenheterna har visat att vissa smärre grupper alkoholmissbrukare tillgriper praktiskt taget vilka surrogat som helst för att uppnå berusningseffekt, och en skärpning av denatureringen med utgångspunkt från vad dessa konsumenter skulle finna tillräckligt motbjudande för att avstå från förtäring skulle göra spriten oanvändbar för de tekniska ändamål till vilka den är avsedd. De uppgifter om missbruk som motionären åberopar synes närmast komma från en artikel i Läkartidningen, där en undersökning av 14 fall av T-spritsmissbruk redovisats. Av dessa hade 10 utretts laboratoriemässigt. Samtliga personer var manliga och alla utom en i hög grad socialt förfallna. Nio hade tidigare förtärt tekniska preparat. Flera av dessa ansåg T-spriten betydligt lättare att förtära än röd- eller blåsprit, men två ansåg T-spriten särskilt motbjudande.

Av dessa uppgifter om en synnerligen begränsad utredning kan i stort sett endast utläsas att de som använt röd- eller blåsprit övergått till T-sprit i samband med att de tidigare sorterna dragits in. Om dessa missbrukare har en i någon mån större konsumtion av T-sprit än de hade av röd- eller blåsprit skall detta alltså vägas mot de påtagliga fördelar som T-spriten medfört för handeln och den legitima förbrukningen. Först om det kan visas att T-spriten i nämnvärd omfattning skulle inbjuda sådana kategorier till missbruk som normalt inte kan förväntas hemfalla till missbruk av denaturerad sprit, finns det enligt utskottets mening anledning att överväga en skärpning av denatureringen. En dylik åtgärd skall dock inte vidtas av Kungl. Maj:t utan av tillsynsmyndigheten, kontrollstyrelsen. Utskottet har erfarit att kontrollstyrelsen med uppmärksamhet följer frågan om missbruk av T-sprit och att de uppgifter som hittills inkommit inte tyder på någon oföretsedd breddning av detta missbruk. Det har vidare upplysts att en väsentlig ändring av denatureringen eller en färgning av spriten i hög grad skulle kunna begränsa den nya sprittypens avsedda användning.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att motionen II: 739 av herr Sjönell om åtgärder mot missbruk av teknisk sprit icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 4 april 1967

På bevillningsutskottets vägnar:

JOHN ERICSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar John Ericsson, Einar Eriksson, Yngve Nilsson, Stefanson, Gösta Jacobsson, Hellebladh, Paul Jansson, Tistad och Stadling; samt

från andra kammaren: herrar Magnusson i Borås, Brandt, Gustafson i Göteborg, Vigelsbo, Asp, Andersson i Essvik, fru Nettelbrandt, herrar Eriksson i Bäckmora, Forsberg och Carlsson i Västerås.